
DOBŘE MRAVY A HOSPODÁŘSKÁ SOUTĚŽ

Anton Radaikin*

1. Etika podnikání v ČR a Evropě

V průběhu historie se vytvořila obecná pravidla, která jsou pokládána za základ spravedlnosti, i když nejsou normativně vyjádřena v právním řádu. Mezi základní pravidla podle mého názoru patří:

- Co není zákonem zakázáno, je dovoleno.
- Smlouvy mají být dodržovány.
- Neznalost zákona neomlouvá.
- Spravedlnost nemá být nikomu odepřena.

“Morální normy – nejsou vyjádřeny oficiálně, nejsou formálně publikovány, zpravidla bývají méně určité a stát k jejich prosazení nepropůjčuje mocenské donucení. Dobré mravy – historicky se odvozují z římského práva, kde boni mores byly chápány ve smyslu zachovávání pravidel slušnosti převzatých od předků (mores maiorum). Dobré mravy tvoří společenský normativní systém, nýbrž jsou spíš měřítkem etického hodnocení konkrétních situací odpovídajících obecně uznávaným pravidlům slušnosti, poctivého styku apod.”¹

Etická pravidla a zásady podnikání jsou častým předmětem diskusí. Existují různé definice pojmů podnikatelská etika (business ethics) a společenská odpovědnost firem (corporate social responsibility). V následujícím výkladu jsou uvedeny hlavní důvody etického a odpovědného podnikání, metody a nástroje, které používají firmy a instituce při implementaci svých programů.

Podnikatelské prostředí v České republice bylo během dlouhé doby pod tlakem politického režimu. Historické okolnosti způsobily zánik poctivého obchodování, které se rozvíjelo ve své klasické podobě během období první republiky. Neexistence ochrany soukromého vlastnictví v ČSSR znemožnila rozvoj podnikání a pouze zesílila úpadek obchodní morálky. Po roce 1989 muselo dojít především ke změně myšlenkového konceptu idejí v kontextu nového ekonomického systému. Pro českou podnikatelskou kulturu to znamenalo „probuzení“ z více než 40letého kómatu. Největší rozkvět kodifikace etických kodexů a následných etických a sociálních kontrol byl zaznamenán začátkem 21. století.

* Vysoká škola ekonomická v Praze, Fakulta mezinárodních vztahů (xrada03@vse.cz).

¹ Knapp, 1995.

Etické a odpovědné podnikání firem lze rozdělit do následujících oblastí:

- podnikatelská etika,
- společenská odpovědnost firem,
- jejich vzájemná kombinace.²

Neexistence jednotné definice pojmů podnikatelská etika a společenská odpovědnost firem otevírá prostor pro diskusi. Bližší zkoumání těchto dvou jevů ukazuje, že jsou v některých aspektech velice shodné, nicméně jsou stále pokládány za dvě samostatné oblasti. Úlohou podnikatelské etiky je snaha o nalezení správného a přiměřeného chování podnikatelských subjektů.³ Jinými slovy je podnikatelská etika snahou o uplatnění etických zásad v podnikatelské činnosti. Nejedná se o pouhé dodržování zákonů, ale o zpevnění vazby mezi etikou a ekonomikou.

Etika podnikání klade největší důraz na:

- dobrovolné dodržování všech zákonných a jiných norem,
- používání poctivých obchodních praktik, jednání v dobré víře a vyhýbání se střetu zájmů,
- poskytování důvěrných informací a úplného přehledu o znalostech, které jsou k dispozici,
- poctivost v obchodních praktikách ve vztahu k jiným subjektům.⁴

Dodržování výše uvedených zásad závisí na všech pracovnících společnosti. Nicméně management vytváří pravidla, zásady a hodnoty, na kterých se zakládá etika firmy. Úspěch závisí na vytvoření pracovního prostředí se zdravou kulturou, která zaručuje spokojenost zaměstnanců nejen z ekonomického hlediska, ale také z hlediska osobní spokojenosti. Obecné zásady, které ovlivňují podnikatelskou etiku, lze shrnout následovně:

- aplikace etických pravidel musí být stejná jak uvnitř společnosti na všech úrovních, tak i ve vztahu ke třetím osobám a veřejným institucím,
- pobízení a povzbuzování ke kreativitě a inovacím zlepšuje vnitropodnikovou kulturu a vztahy mezi zaměstnanci.

Společenskou odpovědností firem rozumíme jednání podniku ve vztahu k životnímu a sociálnímu prostředí. Dle definice Evropské unie je společenskou odpovědností firem “dobrovolné integrování sociálních a ekologických hledisek do každodenních firemních operací a interakcí se stakeholdery”.⁵ Pro lepší vysvětlení existuje termín trojí základ podnikání (z angl. *triple-bottom-line*), popisující tři nejdůležitější oblasti úspěšného fungování podniku: ekonomickou, sociální a environmentální.

Společenskou odpovědnost firem v ekonomické oblasti lze shrnout následovně:

- transparentnost a aktivní použití etických kodexů v řízení (angl. *corporate governance and shareholders dialogue*),

2 International Business Ethics Institute (IBEI). www.business-ethics.org.

3 Spaemann, 1995.

4 Ševčík, 2005. Bedrnová, Nový, 2007.

5 Evropská komise, Zelená kniha “Promoting a European Framework for Corporate Social Responsibility”, 2001.

- dodržování vysoké kvality produktů a služeb,
- dodržování profesionálních vztahů s dodavateli, odběrateli, zákazníky, investory a konkurenty.

V sociální oblasti je společenská odpovědnost firem zaměřena na:

- firemní filantropii, zabezpečení rovných příležitostí a bezpečných pracovních podmínek pro všechny zaměstnance (angl. *work-life balance*),
- zajištění rekvalifikace propouštěných zaměstnanců pro jejich další uplatnění.

V environmentální oblasti se společenská odpovědnost firem projevuje v podobě ekologické firemní politiky a metod výroby podle postupů šetrných k životnímu prostředí (standards řady ISO 14000 a EMAS).⁶

Hlavním rozdílem podnikatelské etiky od společenské odpovědnosti firem je podle J. Althamové skutečnost, že „Základním cílem programů podnikatelské etiky (angl. *BE programs*) je předcházet škodám; oproti iniciativám v oblasti společenské odpovědnosti, kde je hlavním cílem a záměrem 'dělat dobro', přinášet společenský užitek.“⁷

Podnikatelská etika je jednou z forem aplikovatelné etiky. Aplikace podnikatelské etiky přispívá k eliminaci neetických, nepřiměřených či nelegitimních situací pomocí interních etických výborů (angl. *ethics committees*), etických pracovníků (angl. *ethics officers*), etických tréninků a kodexů, a také sociálních a etických auditů. Naopak koncepce společenské odpovědnosti firem vychází z přesvědčení o tom, že podnik je odpovědným subjektem, a proto musí „vracet“ zpět společnosti přiměřenou hodnotu.⁸

1.1 Etický kodex

Tradičním nástrojem etického řízení podnikatelských vztahů je etický kodex. Etický kodex (angl. *Code of conduct* nebo *Code of ethics*) je dokument upravující jak obecná, tak i konkrétní pravidla chování podnikatelských subjektů. „Etický kodex poskytuje detailnější rozpracování, konkretizaci morálních zásad a jejich použití v podnikové praxi. Etické kodexy a jim podobné dokumenty slouží ke kultivaci podnikového klimatu a podnikové kultury.“⁹ Nejdelší historii mají etické kodexy v USA, kde se používají již od 20. let minulého století. Zavedení etického kodexu pomáhá porozumět, které hodnoty jsou pro podnik nejvýznamnější. Zaměstnanci podniku a ostatní lidé tak mají k dispozici přesně daná pravidla, dle kterých se řídí vztahy uvnitř i navenek podniku.

Etické kodexy nemají právní závaznost, nicméně porušování etických zásad je sledováno různými veřejnými organizacemi, a především konkurencí. Publicita neetického chování podnikatelských subjektů má negativní následky. Ve Francii existuje velké množství veřejných organizací, jejichž cílem je kontrola dodržování zákonů, odhalení nemorálního chování, nečestnosti úředníků a podnikatelských subjektů. Tyto organizace publikují v tisku a televizi nejvíce rozšířené problémy s cílem

6 Trnková J., 2004.

7 Altham, J. Business Ethics vs. Corporate Social Responsibility: Competing or Complimentary Approaches? *International Business Ethics Review*, vol. 4, 2001. Cit. dle Čaník, Čaníková, 2006.

8 Pollach, 2003.

9 Čaník, Čaníková, 2006.

přilákat větší pozornost státu. Výsledkem je skutečnost, že téměř ve všech státních organizacích fungují etické komise, které dohlíží nad dodržováním mravních aspektů chování zaměstnanců. Ve Velké Británii funkci veřejné kontroly zaujímá komise státní služby, jež byla založena na základě královského příkazu a má stále velkou pravomoc a autoritu. Etická stránka jednání poslanců ve Velké Británii je posuzována podle více než 400 speciálních pravidel. V Německu úspěšně funguje nejvýznamnější instituce občanské kontroly nad úředníky – speciální administrativní soud. Tento soud působí na federální úrovni a na úrovni jednotlivých oblastí. Každoročně tyto soudy projednávají žádosti a žaloby obyvatelstva, týkající se porušení morálních norem a právních předpisů německými úředníky. Občanskou povinností v Německu je nahlásit každé porušení morálních zásad a etických pravidel lidmi a podnikatelskými subjekty, aby se v budoucnu neopakovaly.

2. Etické normy a hospodářská soutěž

2.1 Koncept dobrých mravů v evropských právních řádech

Německý, francouzský a anglický právní systémy jsou obecně považovány za nejvýznamnější „právní rodokmeny“ evropského práva. Pojem bona fides známe z římského práva. S ohledem na iudicia stricti iuris (nároky, které musejí být posuzovány podle tzv. tvrdého práva) získal svou významnost v důsledku specifické doložky, která byla použita na žádost obžalovaného a podle které jednání muselo být projednáno před soudem. Tuto doložku známe pod názvem exceptio doli; její znění bylo také interpretováno jako „si in ea re nihil dolo malo Aⁱ factum sit neque fiat“ (pokud v dané věci nic nebylo rozhodnuto, nebo se o tom nerozhoduje žalobcem ve špatné víře).¹⁰ Velký význam exceptio doli získalo právě díky druhé alternativě (neque fiat). Bona fides se takto stalo jedním z nejdůležitějších faktorů rozvoje římského smluvního práva.

Chtěl bych podotknout, že v současné době koncept dobrých mravů neexistuje ve své klasické podobě všude ve světě, proto v některých právních řádech je běžně ztotožňován s dobrou vírou. V současné době institut dobrých mravů v různých zemích hraje různě významnou úlohu. Je životně důležitou součástí smluvních vztahů v některých právních řádech.¹¹ „Systém skotského práva konsenzuálních¹² dohod je založen na ius commune, avšak nikdy nebyla přijata obecná doktrína o tom, že výkon práv plynoucích ze smlouvy je předmětem doktríny dobrých mravů. Navíc, stejně jako anglické právo, vyžaduje přísné dodržování podmínek smlouvy,“ popsal zjevnou dichotomii známý skotský právník N. Whitty.¹³ Ve skutečnosti anglické smluvně závazkové právo nezná obecný koncept dobrých mravů. Toleruje určitou morální „necitlivost“ v zájmu ekonomického prospěchu¹⁴ a také upřednostňuje předvídatelnost právních následků jednání

10 Gai IV., s. 119. Cit. dle Zimmermann, Whittaker, 2000.

11 V německém právu. Werner F. Ebke a Bettina M. Steinhauer porovnávají institut dobrých mravů s legislativními žaludy „justičního dubu, které zastřešují smluvní vztahy soukromých osob“: The Doctrine of Good Faith in German Contract Law. Cit. dle Beatson, Friedmann, 1995.

12 Dohoda uzavřená ústně.

13 Whitty, N., cit. dle Miller, Zimmermann, 1997.

14 Nicholas, B. The Pre-contractual Obligation to Disclose Information, English Report. In Harris, Tallon, 1991.

více než absolutní spravedlnost¹⁵. Plyne z toho odlišné chápání problematiky dobrých mravů Common Law a kontinentálního systému. Do implementace směrnice 93/13/EEC o nepřiměřených smluvních ujednáních znalo anglické právo pojem dobré mravy pouze v rámci pojišťovacích smluv (tzv. utmost good faith – povinnost sdělit pojistiteli všechny informace, které potřebuje k uzavření smlouvy). Avšak termín anglického práva legal irritant je shodný s pojmem dobrá víra.¹⁶ Nicméně i v tomto kontextu stále má anglické právo problémy s aplikací dobrých mravů na chování osob v soukromoprávním styku (na rozdíl od německého § 242 BGB nebo italského Codice Civile čl. 1175). S přihlédnutím k výše zmíněným nedostatkům úpravy konceptu dobrých mravů v anglickém právu nelze tvrdit, že neexistují právní instituty, které reagují na podvodné jednání.¹⁷ Určitý morální základ má consideration, avšak zásahy do smluvních vztahů na základě mravních standardů jsou ojedinělé.¹⁸ Jako příklad liberálnosti anglického práva, týkající se prosazování soukromých zájmů smluvních stran, slouží rozhodnutí ve věci Walford vs. Miles, kde soudce konstatoval, že koncept odpovědnosti za dodržování zásad dobré víry je absolutně neslučitelný v případě jednání mezi soupeřícími stranami.¹⁹

Německé právo zná vlastní ekvivalent bona fides. Pojem Treu und Glauben (doslovně lze přeložit jako poctivost a víra) byl nalezen ve středověkých zdrojích a také byl používán v kontextu obchodních vztahů jako synonymum pro bona fides.²⁰ Jeho obsah známe z § 242 německého občanského zákoníku (BGB) z roku 1900: „Der Schuldner ist verpflichtet, die Leistung so zu bewirken, wie Treu und Glauben mit Rücksicht auf die Verkehrssitte es erfordern.“²¹ Znění § 242 BGB je omezeno pouze na způsob, podle kterého by se mělo jednat, nicméně to není jediný případ, kdy se BGB odvolává na Treu und Glauben. Podle § 157 BGB musejí být smlouvy interpretovány v souladu s náležitostí dobrých mravů, ve smyslu jejich běžného použití. Toto ustanovení především určuje náplň smlouvy, avšak z rozhodovací praxe německých soudů jsou známy případy jeho odlišné interpretace. V první polovině 20. století bylo použití výše zmíněných ustanovení soudy předmětem velkých metodologických sporů. Na jedné straně byla tato ustanovení pokládána za nejvíce škodlivá, která se dostala hluboce do soudní kultury.²² Na straně druhé byla považována za „královnu pravidel“.²³

Autoři smluvního práva francouzského Code Civil (občanský zákoník) Domat a Pothier zvýraznili rozdíl mezi smlouvami bonae fidei a stricti iuris. V této souvislosti

15 Goode, R. The Concept of Good Faith in English Law. Přednáška na konferenci Centro di studi e ricerche di diritto comparato e straniero v Římě, 1992. Cit. dle Zimmermann, Whittaker, 2000.

16 Srov. Teubner, G., Legal Irritants: Good faith in British law or how unifying law ends up in new differences. In Snyder, 2000, s. 243–268.

17 Angl. *fraud* nebo *misrepresentation*.

18 Zejména jsou ojedinělé ve sporech z obchodních smluv.

19 Walford v. Miles (1992) 2 A C 128, Lord Ackner: „The concept of a duty to carry on negotiations in good faith is inherently repugnant to the adversarial position of the parties when involved in negotiations.“

20 Erler, A., Treu und Glauben. In Cordes, Lück, Werkmüller, 2004.

21 Dlužník je nucen jednat podle náležitostí dobré víry, uvažuje se o jejich obvyklém použití.

22 Viz např. kritická diskuse Hedemanne, W., Die Flucht in die Generalklauseln Eine Gefahr für Recht und Staat, 1933, s. 10.

23 Viz např. diskuse Rüthers, B., Die unbegrenzte Auslegung: Zum Wandel der Privatrechtsordnung im Nationalsozialismus, 1973, s. 64.

konstatovali: „Podle obecné povahy zákona a našich tradic je každá smlouva bonae fidei, protože poctivost a integrita by měla být zachována ve všech smlouvách, tak jak to vyžaduje spravedlnost.“²⁴ V důsledku toho stanoví konečná verze čl. 1134 odst. 3 Code Civil to, že smlouvy musejí být vykonávány v dobré víře.²⁵ Avšak obecný způsob vzniku smluv je zmiňován v čl. 1135 odst. 1: „Dohody zavazují smluvní strany dodržovat nejenom to, co je ve smlouvě uvedené, ale také všechny náležitosti, které equity, tradice a zákon považují za nutné vzhledem k charakteru jednání.“²⁶ Nutnost plnit smlouvy v dobré víře ve francouzském právu znamenala, že strany musejí dodržovat podmínky smlouvy, které by měly být interpretovány podle pravého úmyslu smluvních stran, nikoli podle slov, která používaly při sepsání. Qui dit contractuel dit juste.²⁷

Irské a skotské soudy mají stejný přístup jako anglické, čili neuznávají obecnou povinnost přizpůsobovat smlouvy požadavkům dobrých mravů.²⁸ Německý přístup je nejvíce používán v řeckém soukromém právu. Rakouský občanský zákoník ABGB je podstatně starší než německý BGB a není v něm doložka obdobná § 242 BGB. Nicméně § 863 ABGB upravuje poctivé obchodní vztahy a § 914 ABGB – způsob, jakým musejí být smlouvy interpretovány. Institut dobrých mravů je ve švýcarském občanském zákoníku (ZGB) a závazkovém právu (OR) zakotven ve čl. 2 I. a 2 II. ZGB. Jeho úprava je velice podobná § 242 BGB. Historicky vzato, francouzský Code Civil nejvíce ovlivnil tvorbu právních řádů v Evropě. Belgické a španělské úpravy jsou mu ve značné míře podobné. Italský Codice Civile z roku 1942 používá zčásti úpravu francouzskou a zčásti německou, zejména ve čl. 1337, 1366, 1375, 1175, 1467 a 1664.²⁹ Země severní Evropy jsou pokládány za specifickou skupinu vzhledem ke svému historickému vývoji. Nicméně i zde byl vývoj závazkového práva a institutu dobrých mravů v určité míře ovlivněn římským principem bona fides.

2.2 Koncept dobrých mravů v právním řádu ČR

V současné době etické kodexy existují v různých oblastech lidského života, avšak v některých evropských zemích, včetně ČR, stále neexistuje dostatečné množství kvalitních informací o praktických nástrojích podnikové etiky a odpovědném chování firem a jejich ucelené implementaci.

V právním řádu České republiky po roce 1948 neexistoval termín dobré mravy. Nicméně významově podobný termín – zájem společnosti – byl spojován s neplatností právního úkonu. Novela občanského zákoníku č. 509/1991 Sb. znovu zavedla pojem dobré mravy:

24 Lex lois civiles dans leur ordre naturel, Liv. I, Tit. 1, Sect. III., § XIV, s. 26. In Domate, J., 2008, s. 45 (předklad Strahane, W.).

25 „...doivent être exécutées de bonne foi.“

26 „(1) es conventions obligent non seulement à ce qui est exprimé, mais encore à toutes les suites que l'équité, l'usage ou la loi donnent à l'obligation d'après sa nature“

27 *If it is contractual, it is fair*: Aforismus přisuzovaný Alfredu Fouillée.

28 S výjimkou povinné implementace směrnic a nařízení EU.

29 Viz Ranieri a jeho studie o dobré víře v moderním italském právu, jako např. *Il principio di buona fede* (1975), *L'abuso del diritto* (1998).

- neplatnost právního úkonu pro rozpor s dobrými mravy (§ 39 OBČZ),
- rozpor výkonu práv a povinností s dobrými mravy (§3 odst. 1 OBČZ).

Zákon neobsahuje výčet toho, co lze pojmem dobré mravy rozumět. Soudce, vzhledem ke své vysoké odborné a morální úrovni, kulturní vyspělosti a s přihlédnutím k reálně existujícímu veřejnému mínění, může rozhodnout, co lze pojmy dobré mravy a poctivý obchodní styk rozumět.³⁰ Podle ustálené soudní judikatury se dobrými mravy rozumí „souhrn společenských, kulturních a mravních norem, jež v historickém vývoji osvědčují jistou neměnnost, vystihují podstatné historické tendence, jsou sdíleny rozhodující částí společnosti a mají povahu norem základních“.³¹

Ustanovení českého práva odkazující na dobré mravy (§ 3 a § 39 OBCHZ) jsou kogentní, čili není možné za splnění podmínek uvedených ve čl. 3 (3) Úmluvy³² vyloučit jejich aplikaci volbou cizího práva. Názory soudů se však liší ohledně toho, kdy je ustanovení imperativní ve smyslu čl. 7 (2) Římské úmluvy. Článek 3 (3) v českém znění Římské úmluvy³³ stanovuje: „V případě, že všechny ostatní okolnosti v okamžiku volby souvisejí pouze s jednou zemí, nesmí být skutečností, že si strany zvolily cizí právo, ať již je volba práva spojena s volbou zahraničního soudu či nikoli, dotčeno použití právních ustanovení, od nichž se podle práva dotyčné země nelze smlouvou odchýlit (‘kogentní ustanovení’).“

1. července 2006 Římská úmluva nahradila české kolizní normy pro smluvní závazkové vztahy. Nicméně nedávno byl schválen nový instrument, který Římskou úmluvu nahradí. Tímto instrumentem je nařízení Řím I³⁴, které se použije na všechny kolizní situace v oblasti smluvních závazkových vztahů podle občanského a obchodního práva, uzavřené po 17. 12. 2009. Řím I představuje upřesnění a drobné změny existující legislativy a jeho hlavním cílem je vytvořit komunitární instrument s přímou účinností a v souladu s nařízeními Brusel I³⁵ a Řím II³⁶.

Základním pilířem nařízení Řím I je svobodná volba práva a jeho dodatečná změna pro celou smlouvu nebo pouze pro její část. Nicméně volbou práva se nelze vyhnout klasickým kogentním normám vnitrostátního právního řádu. V této souvislosti Řím I rozšiřuje ochranu režimu následovně: „V případě, že všechny ostatní prvky pro situaci významné se v okamžiku volby nacházejí v jednom nebo více členských státech, není volbou jiného rozhodného práva stranami, než je právo členského státu, dotčeno

30 Výjimkou je Ústavní soud ČR, jehož rozhodnutí jsou stejně závazné jako zákon. Zákon č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích, § 60, odst. 1 ukládá požadavky na obecné morální vlastnosti soudce.

31 Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR Rc 62/97, publikované v časopisu Soudní judikatura, 1997, č. 62.

32 Úmluva o právu rozhodném pro závazky ze smlouvy (64/2006 Sb.m.s.).

33 České znění Římské úmluvy, zveřejněné v Úředním věstníku C 334, 30. 12. 2005, s. 1–27.

34 Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 593/2008 ze dne 17. 6. 2008 o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy (Řím I) (Úř. věst. 2008, L 177, s. 6). Toto nařízení bude platit ve všech členských zemích EU, s výjimkou Dánska, které díky zvláštnímu protokolu Amsterdamské smlouvy není vázáno komunitárními předpisy podle hlavy IV Smlouvy o založení ES.

35 Nařízení Rady (ES) č. 44/2001 ze dne 22. 12. 2000 o soudní příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech (Zvl. vyd. Úř. věst. 19/04, s. 42).

36 Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 864/2007 ze dne 11. 7. 2007 o právu rozhodném pro nesmluvní závazkové vztahy (Řím II) (Úř. věst. 2007, L 199, s. 40).

použití těch ustanovení práva Společenství, případně v podobě, v jaké je provedeno v členském státě sídla soudu, od nichž se nelze smluvně odchýlit.“³⁷

Řím I ve čl. 9 upravuje imperativní neboli nutně použitelné normy. Imperativní normy *lex fori* lze nadále používat vždy bez ohledu na ostatní ustanovení a rozhodné právo, tedy v tomto kontextu nedochází k žádné změně oproti úpravě Římské úmluvy. Nařízení přináší podstatnou změnu úpravy imperativních norem třetích zemí, kde se použití těchto norem omezuje na situaci, kdy smlouva byla nebo má být plněna na území státu, jehož imperativní ustanovení činí takové plnění protiprávním.³⁸

„Volba práva jako taková by se každopádně neměla ‘rušit’ v žádném případě spadajícím do působnosti Římské úmluvy (jiné to může být podle jiných kolizních úprav, jako je tomu např. v některých státech USA – více v Jurisprudenci č. 7/2008, s. 19 a násl.). Zvolené právo bude však aplikováno pouze v míře souladné s kogentními normami čl. 3 (3), popř. imperativními dle čl. 7 (2). Jiná věc je, že z hlediska stran bude výsledek prakticky stejný, protože volbu práva činí většinou právě proto, aby se vyhnuly účinkům zrovna těchto ustanovení (a to nejen prostřednictvím volby práva, ale i volby soudu).“³⁹

2.3 Dobré mravy dle obchodního zákoníku

V současné době se termín dobré mravy v českém obchodním právu (zákon č. 513/1991 Sb.) objevuje jako dobré mravy soutěže a jako jeden z důvodů neplatnosti založení společnosti. V kontextu obchodních vztahů hovoříme o dobrých mravech soutěže jako o jednom ze znaků nekalé soutěže. Jednotná definice neexistuje ani v české legislativě, ani v Pařížské úmluvě. V některých publikacích můžeme najít porovnávání dobrých mravů soutěže s etickými normami nebo s dobrými mravy ve smyslu občanského zákoníku. Definovat dobré mravy soutěže nelze ani konkrétními skutkovými podstatami nekalé soutěže (§ 44 – 52 OBCHZ). Ještě více v důsledku dynamicky se měnící společnosti neexistuje striktní definice umožňující rozšířit rozsah věcné působnosti úpravy a ponechat prostor soudní interpretaci. Dané tvrzení se především týká jednoho problému – klamavé reklamy.⁴⁰ Na rozdíl od pojmu obecně dobrých mravů se nekalou soutěží rozumí pouze jednání uskutečněné v rámci hospodářské soutěže.

Generální klauzule je fundamentálním ustanovením nekalosoutěžního práva. Podle § 44 OBCHZ: „Nekalou soutěží je jednání v hospodářské soutěži, které je v rozporu s dobrými mravy soutěže a je způsobilé přivodit újmu jiným soutěžitelům nebo spotřebitelům. Nekalá soutěž se zakazuje.“ P. Hajn poukazuje, že „lze pomocí generální klauzule pružně nastavovat míru přísnosti i stupeň mírnosti při posuzování soutěžního chování a mj. rychle realizovat i požadavky vyplývající z normativních opatření EU.“⁴¹

37 Čl. 3, odst. 4, Řím I.

38 Čl. 9, odst. 3, Řím I.

39 Bříza, 2008.

40 Večerková, 2005, s. 132.

41 Hajn, 2002, s. 553.

2.4 Dobré mravy soutěže

Komentář k prvorepublikovému zákonu proti nekalé soutěži vysvětloval dobré mravy soutěže jako „povšechné zásady regulující hospodářskou činnost vůbec, a odpovídající tudíž mravnímu nazírání a představám o slušnosti osob na této činnosti zúčastněných a správně a bedlivě myslících“. V této souvislosti J. Munková poukazovala na to, že judikatura obsah institutu dobrých mravů soutěže „svazovala s principy poctivého hospodářského a obchodního styku, jak vykrystalizovaly v tržních ekonomikách za desetiletí aplikace soutěžně-právních pravidel“.⁴² Pouze soud, a nikoli znalci, může rozhodnout o tom, co je nebo není v rozporu s dobrými mravy s přihlédnutím ke konkrétním okolnostem případu.⁴³ Rozhodovací praxe soudů nám předkládá situace, kdy určité jednání není v rozporu s dobrými mravy soutěže, ale je v rozporu s obecným pojetím morálky. Jedním z nejstarších případů týkajících se této problematiky je v české judikatuře rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 13. 10. 1934.⁴⁴ Odůvodnění rozhodnutí soudu obsahuje argumenty opírající se o dobré mravy obecně, protože připouští, že uvedené praktiky se nepovažují za nekalosoutěžní v jiných oblastech hospodářské soutěže.

Jednání proti dobrým mravům soutěže nevyžaduje úmysl ani nedbalost. Prvorepublikový Nejvyšší soud ve výše zmiňovaném rozhodnutí také uvedl, že v případě porušení dobrých mravů soutěže není třeba prokazovat zavinění.⁴⁵ K podobnému závěru dospěl Nejvyšší soud při řešení jiné kauze.⁴⁶ Obdobně posuzovaly otázku nutnosti dokazování zavinění i současné soudy.⁴⁷

Skutkové podstaty nekalé soutěže upravené v obchodním zákoníku neomezují možnost vytvoření soudcovských skutkových podstat. Proto stále dochází k vytvoření nových skutkových podstat v podobě soudních judikátů. Daná problematika je dosti obsáhlá, proto je následující výklad věnován pouze několika vybraným skutkovým podstatám.

Klamavá reklama je považována za nejrozšířenější způsob porušení hospodářské soutěže. Reklama nebo propagace vždycky byla jedním z nejmocnějších nástrojů ovlivňování individuálního rozhodnutí. Podle § 1 odst. 2 zákona o regulaci reklamy: „Reklamou se rozumí oznámení, předvedení či jiná prezentace šířená zejména komunikačními médii, mající za cíl podporu podnikatelské činnosti, zejména podporu spotřeby nebo prodeje zboží, výstavby, pronájmu nebo prodeje nemovitostí, prodeje nebo využití práv nebo závazků, podporu poskytování služeb, propagaci ochranné známky, 1a) pokud není dále stanoveno jinak.“⁴⁸ Klamavá reklama je podle § 45 odst. 1 OBCHZ: „Šíření údajů o vlastním nebo cizím podniku, jeho výrobcích či výkonech, které je

42 Munková, Štenglová, Plíva, Tomsa, 2004, s. 126.

43 Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 11. 2007, sp. zn. 32 Odo 1125/2006.

44 Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 13. 10. 1934, Vážný č. 13845 (Rv I 761/34).

45 Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 13. 10. 1934, Vážný č. 13845 (Rv I 761/34).

46 Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. 3. 1931, Vážný č. 10611 (Rv I 424/30).

47 Např. Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 7. 11. 1994, sp. zn. 3 Cmo 813/93.

48 Zákon č. 40/1995 Sb., o regulaci reklamy a o změně a doplnění zákona č. 468/1991 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání, ve znění pozdějších předpisů.

způsobilé vyvolat klamnou představu a zjednat tím vlastnímu nebo cizímu podniku v hospodářské soutěži prospěch na úkor jiných soutěžitelů či spotřebitelů.“ Charakteristickým rysem klamavé reklamy je také návaznost na další pojmenované skutkové podstaty dle § 44 odst. 2 (např. parazitování na pověsti).

V této souvislosti bych zmínil rozhodnutí Vrchního soudu v Praze sp. zn. R 3 Cmo 820/95, kde soud konstatoval, že: „Nic nebrání soutěžiteli, aby ve své reklamě představil svůj produkt v co nejlepším světle, bude však obvykle porušením dobrých mravů soutěže využít k tomu srovnání s produktem konkrétního konkurujícího subjektu, a navíc jen v jednom či několika znacích... Je přitom až na výjimky nerozhodné, zda údaje o nabídce druhého soutěžitele jsou či nejsou pravdivé.“

Dále rozhodnutí Vrchního soudu v Praze sp. zn. R 3 Cmo 30/98 a také rozhodnutí sp. zn. R 3 Cmo 516/95 stanovuje, že „je v rozporu s dobrými mravy soutěže, pokud soutěžitel při zahájení své podnikatelské činnosti, kdy chybí jakýkoliv vztah právního nástupnictví (ten nelze dovozovat z pouhého přechodu několika pracovníků), jakkoli naznačuje či předstírá návaznost své činnosti na dosavadní činnost jiného soutěžitele, eventuálně přímo její převzetí, tedy kontinuitu svých vlastních poskytovaných služeb a výkonů se službami a výkony (jejich rozsahem, kvalitou) dosud adresátům sdělení poskytovaných druhým soutěžitelem“. Problematika zaměnitelnosti obchodního jména se stala jednou z nejvíce diskutovaných, kde zásadním judikátem je rozhodnutí Vrchního soudu v Praze sp. zn. R 3 Cmo 1446/94, dle kterého užití i nezapsané ochranné známky může být jednáním, přičicím se dobrým mravům soutěže, a tedy jednáním nekalým, proti kterému má druhá strana právo se bránit a soud je povinen její dotčené právo chránit.⁴⁹

V současné době, v důsledku bohaté rozhodovací praxe, by žalobcům ve věcech nekalé soutěže mělo být zřejmé, v jaké situaci uplatňovat přiměřené zadostiučinění v té či oné formě, jaký je vztah tohoto nároku k ostatním nárokům z nekalé soutěže (podle rozhodnutí Vrchního soudu v Praze sp. zn. R 3 Cmo 1511/94 „právo žádat poskytnutí přiměřeného zadostiučinění může ten, jehož práva byla jednáním nekalé soutěže porušena či ohrožena, proti rušiteli nezávisle na tom, zda uplatnil i nárok zdržovací či nárok na odstranění závadného stavu“) a jak požadavek na přiměřené zadostiučinění v peněžní formě odůvodnit (rozhodnutí Vrchního soudu v Praze sp. zn. R 3 Cmo 209/97 uvádí, že „rozsah nemajetkové újmy není úměrný rozsahu poklesu prodejnosti výrobku žalobce, tím není vyjádřen rozsah snížení dobré pověsti žalobce. Vstup dalšího soutěžitele na trh, pokud je úspěšný, nutně s sebou přináší snížení prodeje, pokud je poptávka určitým způsobem limitována. To však neznamená zásah do dobré pověsti konkurujícího subjektu a vznik újmy materiální, nýbrž snížení zisků a újmu materiální povahy.“⁵⁰)

Soutěžní mravnost je neustále pod rostoucím tlakem konkurenčního prostředí, proto se podnikatelské subjekty zpravidla pohybují na hranici zákonnosti. Obecně je považováno, že dobré mravy a dobré mravy soutěže jsou těsně spojené, nicméně v některých aspektech to, co obecné dobré mravy připouštějí, může být v rozporu

⁴⁹ Macek, 2000, s. 96.

⁵⁰ Macek, 2000, s. 97.

s dobrými mravy soutěže (např. většina případů dle ustanovení § 47 OBCHZ). Na druhou stranu toto tvrzení může platit i naopak, čili to, co se přičítá obecným dobrým mravům, může být v souladu s dobrými mravy soutěže.⁵¹ „Jsou jednání, jež jsou sice podle zásad obecné morálky nezávadná, mohou však být závadná z přísnějšího hlediska dobrých mravů soutěže.“⁵²

Je třeba zdůraznit, že hlavním úkolem soukromoprávní úpravy obsažené v obchodním zákoníku je zajištění rozhodování subjektů výhradně podle kvality poskytovaných zboží a služeb, a nikoli podle klamavé prezentace. Obecně se dá porovnat vztah obecných dobrých mravů a dobrých mravů soutěže se vztahem morálky a práva. Z jiného úhlu pohledu je možné dívat se na dobré mravy soutěže jako na určitou modifikaci obecných dobrých mravů. Zároveň dobré mravy soutěže musejí splňovat základní podmínky obecné morálky, které jsou jim nadřazeny, i když obojí často vychází z jiných předpokladů.⁵³

Literatura

- BEATSON, J.; FRIEDMANN, D. 1995. *Good Faith and Fault in Contract Law*. 1995. ISBN 0-19-826578-6.
- BEDRNOVÁ, E.; NOVÝ I. a kol. 2007. *Psychologie a sociologie řízení*. Praha : Management Press, 2007. ISBN 978-80-7261-169-0.
- BŘÍZA, P.; ŘÍM. I. 2008. Nový předpis EU upravující kolizní normy pro smluvní závazky. *Bulletin advokacie*. 2008, č. 11.
- CORDES, A.; LÜCK, H.; WERKMÜLLER, D. 2004. *Handwörterbuch zur deutschen Rechtsgeschichte (HRG)*. Berlin : Verlag Erich Schmidt, 2004. ISBN 978-3-503-07911-7.
- ČANÍK, P.; ČANÍKOVÁ, P. 2006. *Aplikace metod a nástrojů podnikatelské etiky v českém podnikatelském prostředí* [on-line]. Praha : Transparency International ČR, 2006.
- DLOUHÁ, M. 2007. *Etika v podnikání* [Diplomová práce]. Praha : VŠE, 2007.
- DOMATE, J. 2008. *The Civil Law in its Natural Order: Together with the Public Law*. London : Lawbook Exchange, 2008. ISBN 1-58477-870-9.
- DŽBÁNKOVÁ, Z. 2001. Podnik a jeho okolí – metodologicko-etické aspekty (vybrané problémy) [Referát]. Praha : VŠE, 2001.
- FRIEDEL, L. 2003. *Etika v podnikání. Databáze nejlepších praktik*. Ostrava : Rotary club, 2003.
- HAJN, P. 2002. Nové pohledy na generální klauzuli proti nekalé soutěži. *Právní rozhledy*. 2002, roč. 10, č. 11. ISSN 1210-6410.
- HARRIS, D.; TALLON, D. 1991. *Contract Law Today: Anglo-French Comparisons*. Oxford : Clarendon Press, 1991. ISBN 0-198-25593-4.
- HAVEL, B. 2000. Dobré mravy a poctivý obchodní styk. *Právník*. 2000, č. 1.
- HAVEL, B. 2000. Dobré mravy soutěže. *Právní rádce*. 2000, č. 10.
- HESKOVÁ, M. 2003. Etické kodexy v české ekonomice. Sborník z konference Cestovní ruch v České republice. Tábor : Jihočeská univerzita, ZF, 2003, s. 287–289. ISBN 80-7040-618-6.
- HICKS, M. 2010. Termination for Convenience: It's All About 'Good Faith'. *Construction Executive*. 2010, September.
- KNAPP, V. 1995. *Teorie práva*. Praha : C.H. Beck, 1995. ISBN 80-7179-028-1.
- KULHÁNEK, M. 1998. Reklama a dobré mravy soutěže. *Obchodní právo*. 1998, č. 1. ISSN 1210-8278.

51 Kulhánek, 1998, s. 13.

52 Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 4. 2. 1933, Vážný č. 12336 (Rv I 1625/31).

53 Havel, 2000, s. 37.

- MACEK, J. 2000. *Rozhodnutí ve věcech obchodního jména a nekalé soutěže*. Praha : C.H. Beck, 2000. ISBN 80-7179-256-X.
- MIHÁLIK, J. 2009. Klamavé praktiky v nekalé soutěži [Diplomová práce]. Brno : Masarykova univerzita, 2009.
- MILLER, C.; ZIMMERMANN, R. 1997. *A Scottish Celebration of the European Legal Tradition. The Civilian Tradition and Scots Law. Aberdeen Quincentenary Essays*. Berlin : Duncker & Humblot. 1997, no. 15. ISBN 3-428-09011-X.
- MUNKOVÁ, J.; ŠTENGLOVÁ, I.; PLÍVA, S.; TOMSA, M. a kol. 2004. *Obchodní zákoník. Komentář*. 9. vyd. Praha : C.H. Beck, 2004. ISBN 8-0717-98630.
- POLLACH, I. 2003. Communicating Corporate Ethics on the world wide web: A discourse analysis of selected company web sites. *Business & Society*. Vienna University of Economics and Business Administration, 2003.
- SNYDER, F. 2000. *The Europeanisation of law: the legal effects of European integration*. European law. Oxford : Hart Publishing, 2000. ISBN 978-1-841-13025-5.
- SPAEMANN, R. 1995. *Základní mravní pojmy a postoje*. Praha : Svoboda, 1995. ISBN 80-20504-84-2.
- SPÁČIL, J. 2004. Dobré mravy v českém občanském zákoníku a v judikatuře. *Právní rozhledy*. 2004, č. 18.
- ŠAFAŘÍKOVÁ, P. 2008. Judikatura k nekalé soutěži [Diplomová práce]. Brno : Masarykova univerzita, 2008.
- ŠEVČÍK, S. 2005. *Podnikatelská etika*. Praha: Vysoká škola aplikovaného práva, 2005. ISBN 80-86775-07-0.
- ŠEVČÍKOVÁ, J. 2006. Lhůty v občanském právu jako projev zásady vigilantis iura scripta sunt [Diplomová práce]. Brno : Masarykova univerzita, 2006.
- TRNKOVÁ, J. 2004. *Společenská odpovědnost firem. Kompletní průvodce tématem a závěry z průzkumu v ČR* [on-line]. Praha : Business Leaders Forum, 2004.
- VEČERKOVÁ, E. 2005. *Nekalá soutěž a reklama* [vybrané kapitoly]. Brno : Masarykova univerzita, 2005. ISBN 80-210-3607-9.
- ZIMMERMANN, R.; WHITTAKER, S. 2000. *Good faith in European contract law*. Cambridge : Cambridge university press, 2000. ISBN 0-521-77190-0.
- <http://bas.sagepub.com>
- <http://obchodni.juristic.cz>
- <http://3dethics.e-contentmanagement.com>
- <http://www.aup.ru>
- <http://www.blf.cz>
- <http://www.business-ethics.org>
- <http://www.cak.cz>
- http://www.cak.cz/pages/index_nosound.html
- <http://www.centrumandragogiky.cz/img-data/ext-158.pdf>
- <http://www.contractjournal.com>
- <http://www.csr-online.cz>
- <http://www.economy.com>
- <http://www.transparency.cz>

Judikatura

Nejvyšší soud:

- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 25 Cdo 2895/99.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, sp.n. 25 Cdo 1839/2000.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, Rc 62/97.
- Rozsudek Nejvyššího soudu, sp. zn. 32 Odo 1125/2006.

Rozsudek Nejvyššího soudu. Vážný č. 13845. Rv I 761/34.
Rozsudek Nejvyššího soudu. Vážný č. 13845. Rv I 761/34.
Rozsudek Nejvyššího soudu. Vážný č. 10611. Rv I 424/30.
Rozsudek Nejvyššího soudu. Vážný č. 12336. Rv I 1625/31.

Vrchní soud:

Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze, sp.zn. R 3 Cmo 820/95.
Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze, sp.zn. R 3 Cmo 1511/94.
Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze, sp.zn. R 3 Cmo 209/97.
Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze, sp.zn. R 3 Cmo 30/98.
Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze, sp.zn. R 3 Cmo 516/95.
Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze, sp.zn. R 3 Cmo 1446/94.
Rozsudek Vrchního soudu v Praze, sp. zn. R 3 Cmo 813/93.

House of Lords (UK):

Walford v. Miles (1992) 2 AC 128.

Právní předpisy:

Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 593/2008.
Nařízení Rady (ES) č. 44/2001.
Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 864/2007.
Římská úmluva. Úřední věstník, C 334, 30. 12. 2005.
Směrnice č. 2006/114/ES o klamavé a srovnávací reklamě.
Směrnice č. 2005/29/ES o nekalých obchodních praktikách.
Zákon č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích, ve znění pozdějších předpisů.
Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
Zákon č. 40/1995 Sb., o regulaci reklamy, ve znění pozdějších předpisů.
Úmluva o právu rozhodném pro závazky ze smlouvy (64/2006 Sb.m.s.).

GOOD FAITH AND ECONOMIC COMPETITION

Abstract: The article emphasizes the underlying problem of good faith in business law. This is a crucial topic widely discussed in the EU, but implementation of common tools is limited. Business practices in the Czech Republic were under the pressure of socialism for more than 40 years; therefore, Czech business culture has not been cultivated enough since the First Republic. The current tendencies in the decisions of Czech courts show a shift in the right direction. An analysis of legal regulations of good faith in different EU countries gives an overview of common similarities and differences.

Keywords: Good faith, business ethics, corporate social responsibility, breach of good faith

JEL Classification: K00, K33, K4